

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Кирія Олега Анатолійовича
«Адміністративно-правові спори на стадії досудового врегулювання», поданої
до спеціалізованої разової вченої ради Державного податкового
університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми зумовлена визначенням гарантій прав людини пріоритетом розвитку національної правової системи із необхідністю імплементації досвіду держав Європейського Союзу, що безпосередньо визначено євроінтеграційним вектором розвитку України, який закріплено у Преамбулі Конституції України.

Військова агресія росії на території України пов'язана із тяжкими порушенням прав людини та суспільним попитом на оперативний захист прав. У цьому сенсі значний правозахисний потенціал має позасудовий захист, належні процедури якого дозволяють не тільки розвантажити судову систему, але й ефективно забезпечити реалізацію основної функції правосуддя щодо захисту прав і свобод громадян.

Про актуальність процедур досудового врегулювання на міжнародному рівні свідчить і практика суб'єктів міжнародного права. Зокрема, у 2001 році Комітетом Міністрів Ради Європи було рекомендовано урядам держав-членів сприяти використанню альтернативних коштів для врегулювання спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами (Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами — приватними особами). Протягом останніх років було додатково прийнято кілька міжнародних документів, що містять стандарти та рекомендації щодо застосування позасудових способів вирішення спорів, що виникають з публічно-правових відносин. Слід вказати і на Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2002 р. у справі № 15-рп (справа про досудове врегулювання спорів), в якому зазначено, що право на судовий захист не позбавляє суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання спорів.

Судова форма розгляду й вирішення спорів має певні недоліки: тривалий розгляд справ, порівняно висока вартість судового процесу, існування проблем у реалізації окремих процесуальних прав сторін судового процесу. Крім того, слід відзначити відсутність сучасних комплексних наукових адміністративно-правових досліджень, в яких обґрунтовано доцільність формування та впровадження єдиних підходів до визначення і застосування найбільш ефективних процедур досудового врегулювання публічно-правових спорів в Україні як альтернативного судочинства методу вирішення адміністративно-правових спорів.

Тому подане на рецензування дисертаційне дослідження Кирія Олега Анатолійовича «Адміністративно-правові спори на стадії досудового врегулювання» є актуальним і науково обґрунтованим.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Детально розглянувши дослідження О. А. Кирія можна стверджувати, що вибір методів наукового аналізу є вдалим, а їх застосування ефективним та відповідним меті й завданням дослідження. Зокрема, розгляд історичних засад дослідження досудового врегулювання адміністративно-правових спорів спирався на історико-правовий метод (підрозділ 1.1); компаративний аналіз у сукупності із догматичним методом стали основою формування понятійно-категоріального апарату, у тому числі із використанням результатів аналізу широкого кола проблем, пов'язаних із сучасним станом правового регулювання процедур вирішення адміністративних спорів, включно із процесуальним статусом їх учасників у вітчизняному законодавстві (підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); використання методології системного аналізу уможливило дослідження досудового врегулювання публічно-правових спорів як єдиної системи, виявлення її впливу на адміністративний процес загалом і його окремі інститути (підрозділи 2.2, 3.2). Необхідність вирішення завдання щодо формування ефективної процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів визначила звернення до конкретно-юридичних методів наукового пізнання таких як статистичний метод і метод екстраполяції, метод

прогнозування, аналізу і синтезу та інш., притаманні дослідженням юридичного змісту (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.2).

Необхідно відзначити що, як системний аналіз, так і спеціальні методи наукового пізнання використовувалися комплексно у поєднанні один з одним, що дозволило науково обґрунтувати висновки, сформульовані у результаті дисертаційного дослідження.

Сформульовані науково обґрунтовані пропозиції спрямовані на вдосконалення теоретичних та правових засад врегулювання спорів, що впливають із адміністративно-правових відносин у досудовому порядку й обґрунтування пропозицій щодо впровадження концепції ефективної процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів в Україні, висвітлено у 5 наукових працях, а саме в 3 статтях у наукових виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України, 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Основні положення й теоретичні висновки, на яких ґрунтується дисертація, а також рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства були представлені на кафедрі фінансового та податкового права Державного податкового університету та доповідях на наукових заходах, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Право в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи» (м. Тернопіль, 12 травня 2023 року); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 24 квітня 2024 року); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 03 квітня 2025 року).

Вказані вище публікації містять обґрунтування отриманих наукових результатів, відповідно до поставлених завдань дослідження. Кожна стаття опублікована в окремому науковому фаховому виданні, що цілком відповідає умовам для зарахування статей за темою дисертації. Тож офіційне оприлюднення результатів дисертації здійснено у відповідності до нормативних вимог.

Вагомість сформульованих теоретичних положень, пропозицій щодо

вдосконалення чинних нормативно-правових актів, а саме - Кодексу адміністративного судочинства України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» - ґрунтується на значному за кількістю та змістовному переліку наукових, нормативних, довідкових джерел, матеріалів судової практики тощо (316 найменувань). Такий підхід дозволив авторові повністю вирішити поставлені завдання, актуальні для розвитку науки адміністративного права і процесу.

Отже, дисертаційне дослідження, підготовлене О. А. Кирієм у Державному податковому університеті, за науковим рівнем, кількістю та змістом наукових публікацій відповідає вимогам до такого виду робіт.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Винесені на захист О. А. Кирієм результати дослідження засвідчують їх наукову новизну.

Так, уперше обґрунтовано потребу у виокремленні досудового врегулювання публічно-правових спорів як абсолютно самостійної та відокремленої процедури, яка не пов'язана з адміністративним судочинством у формі відкритого судового розгляду, яке тимчасово призупиняється під час проведення цієї процедури. Зазначена пропозиція логічно пов'язана із обґрунтованим положенням щодо визначення досудового врегулювання адміністративно-правового спору як процедури, що базується на основі медіації та проводиться офіційним представником державної влади – суддею.

Наукове значення із перспективою врахування у чинному законодавстві має положення наукової новизни щодо поширення загально-правових засад на процедуру досудового врегулювання адміністративно-правових спорів. Мова йде про такі засади: демократизм, гуманізм, соціальна справедливість, законність, охорона честі й гідності людини, верховенство права. Також виділено міжгалузеві принципи, що відтворюють основи демократії та захисту прав людини у судовому процесі.

Викликають зацікавленість положення про мінімальні стандарти досудового врегулювання адміністративно-правових спорів, які запропоновано сформулювати у формі відповідних засад: 1) добровільність участі сторін у процедурі досудового врегулювання спору; 2) дотримання розумних строків досудового врегулювання, які не перешкоджають доступності подальшого, у відповідних випадках судового захисту; 3) конфіденційність такого врегулювання та інформації, отриманої під час досудового вирішення адміністративної справи; 4) розумність і гнучкість процедури; 5) незалежність, незацікавленість і неупередженість осіб, які здійснюють посередницькі (медіаторські) функції, і наявність гарантій такої незалежності; 6) принцип рівності та добросовісності осіб, які беруть участь у справі.

Доцільно відзначити положення наукової новизни щодо визначення правових вимог щодо застосування процедури досудового врегулювання публічно-правового спору запропоновано як комплексу чинників, що визначають межі використання процедури досудового врегулювання публічно-правового спору.

Аналіз сучасного стану досудового врегулювання адміністративно-правових спорів дозволив зазначити, що відповідні процедури нині проводяться на пробному рівні, та виділити три групи вимог, за допомогою яких можна окреслити умови застосування процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів: організаційні, процесуальні та фільтруючі.

Потребує підтримки авторська дефініція поняття «процедури досудового врегулювання публічно-правових спорів» як нормативно врегульованої послідовності процесуальних дій суб'єкта, уповноваженого на врегулювання адміністративно-правового спору поза межами адміністративного судового процесу.

Крім того, запропоновані положення, які дозволяють відмежувати угоду, укладену за результатами досудового врегулювання публічно-правових спорів, від мирової угоди в адміністративному судочинстві. Таке наукове положення є перспективним для подальшого впровадження у чинне адміністративне процесуальне законодавство через внесення відповідних змін, насамперед, до

Кодексу адміністративного судочинства України.

Логікою дослідження обумовлено пропозиції щодо складових концепції побудови належної процедури застосування досудового врегулювання адміністративно-правових спорів в Україні.

Серед положень наукової новизни, які удосконалені та дістали подальшого розвитку слід підтримати усі. Проте особливої уваги і підтримки заслуговують наступні:

- розуміння статусу судді-посередника (медіатора) в досудовому врегулюванні адміністративно-правових спорів;
- структура процедури досудового врегулювання адміністративно-правових спорів із виділенням відповідних стадій;
- класифікація альтернативних судочинству методів вирішення адміністративно-правових спорів та інш.

Наведені вище та інші наукові положення повною мірою викладені в опублікованих працях.

Отже, дисертаційне дослідження О. А. Кирія проведено на високому науковому та методологічному рівнях, результати та основні положення дисертації, що виносяться на захист, відповідають усім вимогам, що висуваються до робіт, які подаються для здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими, логічними та мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Тому, зважаючи на вище викладене, можна стверджувати, що здобувач в достатній мірі опанував методологію наукової діяльності та заслуговує на позитивну оцінку рецензента.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація О. А. Кирія є одним з перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, у якому з урахуванням здобутків вітчизняної правової науки, а також практики реалізації законодавства України та зарубіжних країн сформульовано нові наукові положення й висновки,

запропоновані особисто здобувачем.

Висновки, сформульовані дисертантом у роботі, мають необхідний рівень обґрунтування, ряд положень та пропозицій, які сформульовано вперше, удосконалені та дістали подальший розвиток мають високий ступінь наукової новизни, їх обґрунтованість не викликає сумнівів. Пропозиції щодо змін до законодавства обґрунтовані та оформлені належним чином. Рекомендації в дисертаційній роботі науково аргументовані та ґрунтуються на висновках дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки використанню сукупності методів наукового пізнання, зокрема таких як системний аналіз, метод юридичної компаративістики, догматичний аналіз (дотичний до логіко-семантичного методу), використано науково-методологічний потенціал правового моделювання тощо.

Підґрунтя для підготовки дисертації складала праці, присвячені дотичним до досліджуваної проблеми питанням – медіації, адміністративно-правового забезпечення досудового врегулювання адміністративно-правових спорів. Теоретичну базу дослідження становлять роботи вітчизняних і зарубіжних учених у галузі адміністративного права, адміністративного процесу, цивільного права, цивільного процесу, господарського процесу, судоустрою, які висвітлюють питання, пов'язані із предметом дослідження.

Дисертант повною мірою використав під час дослідження систему нормативно-правових актів України, міжнародні нормативні джерела.

Емпіричне підґрунтя дослідження становлять дані аналітичних довідок органів державної влади, матеріали судової практики адміністративних судів, а також звітів та статистичних матеріалів щодо результатів впровадження досудового врегулювання адміністративно-правових спорів Одеського окружного адміністративного суду, Івано-Франківського окружного адміністративного суду.

Безумовною перевагою дослідження є звернення до рекомендацій та резолюцій Комітету Міністрів Ради Європи щодо доступу до правосуддя, вдосконалення національних засобів правового захисту, а також правових позицій ЄСПЛ, викладених у його рішеннях.

Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети дослідження є чіткими та зрозумілими і повною мірою відповідають встановленим вимогам.

Завдання, поставлені здобувачем для дослідження, загалом виконані і мета досягнута. Дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Дослідження О. А. Кирія здійснене українською мовою, має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділений на відповідні підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 285 сторінок, з яких 251 сторінка основного тексту.

Анотація у стислій формі представляє основні положення дисертаційного дослідження, наводиться перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованої роботи. Анотація представлена українською та англійською мовами.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію результатів дослідження на науково-практичних комунікативних заходах (конференціях).

Кожен розділ дослідження завершується висновками, в яких надаються конкретні пропозиції та рекомендації. Висновки відповідають отриманим результатам, завданням та меті дослідження, мають вагому аргументацію, належним чином обґрунтовані і характеризуються високим рівнем

достовірності.

Все викладене вище дозволяє зробити висновок, що дисертація О. А. Кирія відповідає встановленим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання, яке стосується теоретичного узагальнення та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення в Україні функціонування інституту досудового врегулювання публічно-правових спорів як альтернативи адміністративному судочинству.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження Кирія Олега Анатолійовича «Адміністративно-правові спори на стадії досудового врегулювання» необхідно використовувати в нормотворчій діяльності, зокрема при вдосконаленні норм адміністративного процесуального законодавства, а саме - норм Кодексу адміністративного судочинства України щодо процедури досудового врегулювання адміністративно-правових спорів, для підготовки монографій, інших наукових публікацій та проведення наукових досліджень у галузі судового адміністративного процесу, а також в освітньому процесі закладів вищої освіти, в яких здобувають фахову юридичну освіту.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, вважаю, потребують додаткової аргументації чи окремих пояснень під час публічного захисту:

1. Автор зазначає, що досудове врегулювання публічно-правових спорів є елементом адміністративно-правового механізму захисту прав громадян. Водночас не зовсім чітко окреслено, чи є досудове врегулювання обов'язком суб'єкта владних повноважень, чи це право сторін. Вказане положення може бути трактоване по-різному в різних категоріях справ, тому доцільно було б дати чітке розмежування – за аналогією до цивільного чи

господарського процесу, де це регламентується прямими нормами закону.

2. У підрозділі 2.2 наведено загальне положення, що досудове врегулювання доцільне у всіх публічно-правових спорах, однак автор не враховує винятки, зокрема спори, які вимагають термінового судового захисту, або ті, що не можуть бути врегульовані без суду (наприклад, спори щодо дискримінації чи прав малозахисчених категорій осіб). Варто було б передбачити класифікацію спорів, де досудове врегулювання можливе чи доцільне, а де – ні.

3. Автор аналізує форми досудового врегулювання спорів у публічно-правовій сфері, зосереджуючись переважно на адміністративному процесі. Проте не враховано практику вирішення таких спорів у суміжних галузях – зокрема, у податкових, земельних, митних, бюджетних правовідносинах, які мають публічно-правову природу, але регулюються спеціальними нормами. Розгляд прикладів з цих сфер поглибив би наукову цінність дослідження.

4. Запропоновані автором зміни до чинного законодавства (зокрема, до КАС України) є загальними. Наприклад, пропонується «вдосконалити процедуру подання скарг», однак не конкретизовано, що саме потребує вдосконалення – строки, зміст скарги, вимоги до суб'єкта розгляду. Такі пропозиції потребують більшої деталізації з аналізом практики їх реалізації в юрисдикціях, до яких прагне наблизитися Україна (Німеччина, Франція, Польща).

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій є підставою висновку про відсутність фактів порушень академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Кирія Олега Анатолійовича «Адміністративно-правові спори на стадії досудового врегулювання» являє собою оригінальну, самостійно виконану наукову працю із дотриманням вимог академічної доброчесності.

ВИСНОВОК

ПРО ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЇ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ

Дисертація Кирія Олега Анатолійовича «Адміністративно-правові спори на стадії досудового врегулювання», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем, пов'язаних із теоретичним узагальненням та обґрунтуванням пропозицій щодо вдосконалення в Україні функціонування інституту досудового врегулювання публічно-правових спорів як альтернативи адміністративному судочинству, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор Кирій Олег Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

професор кафедри фінансового та податкового права

Державного податкового університету

доктор юридичних наук, професор

Олена РЯБЧЕНКО